

آسیب‌شناسی ابزار رایانه‌ای در تحقیقات (۲)

بررسی موردی نرم‌افزارهای «جامع الاحادیث ۳/۵» و «جامع فقه ۳»

رضا عطایی مرغلکی^۱

چکیده

فناوری، تأثیر بسیاری بر ایجاد تحول و چگونگی انجام فعالیت‌های علمی دارد. این رهاورد در عرصه نرم‌افزارهای علوم اسلامی نیز سبب پیشرفت و تغییر سبک مطالعه و علم‌آموزی از جهت کمی و کیفی شده است. از جمله اصلی‌ترین تأثیرات ورود نرم‌افزارها به عرصه فقه و حدیث، سهولت دسترسی به متون مختلف، سرعت در یافتن نقل‌های گوناگون و مشابه سازی میان متون مختلف است. اما این امکانات رایانه‌ای، علاوه بر خدمات، سبب بروز مشکلاتی هم می‌شود. از این رو ضرورت دارد که محققان این عرصه، نسبت به آسیب‌های آن هم دقت لازم داشته باشند و صرفاً به مطالعات و مراجعات نرم‌افزاری اکتفا نکنند. هدف این نوشتار آن است که به صورت موردی به برخی از آسیب‌های نرم‌افزار فقه و جامع الاحادیث بپردازد تا دانشیان حدیث نسبت به اشکالات فنی بهره‌گیری از این فناوری آگاهی لازم را کسب کنند.

واژگان کلیدی

اشکالات نرم‌افزارهای نور، خطاهای نرم‌افزار جامع الاحادیث، آسیب‌های نرم‌افزار فقه، ابزار دیجیتال، جوامع روایی

درآمد

یکی از دست‌آوردهای تکنولوژی مدرن در عصر حاضر، ایجاد جنبش نرم‌افزاری علوم اسلامی است. این گسترش ماشینی به‌مانند یک کتابخانه سیار، به در دسترس بودن آسان منابع و متون اسلامی و انجام تحقیقات علمی کمک بسیاری کرد. با وجود بهره‌هایی که این

۱. دانش‌آموخته سطح چهار حوزه علمیه قم.

تکنولوژی مدرن برای علوم اسلامی به ارمغان آورد، در برابر، کتاب‌های غیر دیجیتالی در انزوا قرار گرفت. هرچند جامعه علمی ماشینی ثمرات زیادی دارد، اما آسیب‌هایی نیز برای عرصه تحقیق و پژوهش دارد. آسیب این صنعت از جهتی نسبت به کتاب‌های کاغذی بیشتر است به دلیل این که اگر در این روش، نشر کتاب از روی نسخه‌ای باشد که غیر معتبر یا دارای اشکالاتی دیگر باشد، طبیعتاً در دسترس افراد بسیاری قرار خواهد گرفت و در نتیجه، این اشکالات، فراگیر خواهد شد. بنابراین قبل از آغاز کار بر روی متون و تمرکز بر کتاب‌های موجود در این نرم‌افزارها، حصول اطمینان از «عاری بودن متون از عیوب و خطاهای احتمالی» و «ضبط دقیق کتاب‌ها» امری ضروری است.

تحقیق حاضر با تمرکز بر نرم‌افزار «جامع الاحادیث ۳/۵» و «جامع فقه ۳» برخی از خطاهای نرم‌افزاری را به عنوان نمونه بررسی می‌کند. پیشتر در شماره نهم مجله دانش‌ها و آموزه‌های قرآن و حدیث، مقاله‌ای با عنوان آسیب‌های پژوهشی بهره‌گیری از نرم‌افزار «جامع الاحادیث» منتشر شده بود. در آن مقاله به برخی از آسیب‌های تحقیقات محتوایی و متن‌محور اشاره گردید. همچنین مقاله‌ای دیگر در قالب «یادداشت آزاد»^۲ با عنوان تفاوت نرم‌افزارهای «جامع الاحادیث ۳/۵» و «مکتبه اهل البیت ۲» در نقل از یک کتاب در شماره ۱۶ همین مجله منتشر شده است. در آن نوشته، ضمن اشاره قوت‌های مراجعه به نرم‌افزارها به یکی از کاستی‌ها نیز اشاره شده بود که نقل متفاوت از یک کتاب و یک چاپ مطبوع توسط دو نرم‌افزار «جامع الاحادیث ۳/۵» و «مکتبه اهل البیت ۲» است؛ تفاوت در نقلی که ضمن سرگردان کردن پژوهشگر در انتخاب یکی از دو نقل، اعتبار اصل نقل یک یا هر دو نرم‌افزار را خدشه‌دار می‌کند. همچنین در شماره هشتم همین مجله، نگاشته دیگری در قالب «یادداشت آزاد» با عنوان «برخی از اشکالات نرم‌افزار جامع الاحادیث» به شش اشکال نرم‌افزار «جامع الاحادیث ۳/۵» پرداخته شد.^۳

مقاله حاضر با تمرکز بر نرم‌افزار «جامع الاحادیث ۳/۵» و «جامع فقه ۳» در صدد است تا نه نمونه دیگر از آسیب‌هایی که ممکن است فراروی پژوهشگران و مراجعه‌کنندگان قرار بگیرد را به صورت فهرستی ارائه دهد. این نگاشته با اذعان به این که نرم‌افزارهای نور، در مجموع، بهترین و بزرگ‌ترین تلاش برای دسترسی به منابع اسلامی در دوره حاضر است و قوت‌های بسیار آن، پاس‌داشتنی است، آن را شایسته نقد و ارتقا می‌داند.

۲. مجله دانش‌ها و آموزه‌های قرآن و حدیث، نگاشته‌های علمی را در ۲۸ قالب مختلف چاپ می‌کند که تعریف و توضیح این قالب‌ها در شماره یکم و ششم مجله منتشر شده است.

۳. نویسندگان مقاله به ترتیب: رضا عطایی مرغملکی، محمد حسین فیض اخلاقی و محسن بختیاری.

۱. درج اشتباه نام کتاب

علم فقه از جمله شریف‌ترین علوم و معارف اسلامی است و مورد توجه همه مذاهب اسلامی قرار گرفته است. امام خمینی رحمته الله در بیان اهمیت و جایگاه علم فقه می‌فرماید:

این علم، تئوری واقعی و کامل اداره انسان از گهواره تا گور است.^۴

چه بسا اهمیت این علم سبب شد که مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور)، نرم‌افزار ارزشمند «کتابخانه و دانشنامه تخصصی جامع فقه» را تولید و در دسترس متخصصان و علاقه‌مندان قرار دهد. این اثر با ارزش، متشکل از ۱۶۳۸ عنوان کتاب و رساله با محتوای فقهی در ۲۸۵۸ جلد، به دو زبان فارسی و عربی گردآوری شده است. بنا بر توضیحاتی که توسط این مرکز ارائه شده،^۵ نرم‌افزار یادشده و نسخه‌های بعدی آن، طی یک برنامه فازبندی‌شده در جهت استفاده حداکثری از آخرین دستاوردهای فناوریانه پردازش متن و تکنیک‌های نوین هوش مصنوعی طراحی شده است. با این حال، «نرم‌افزار جامع فقه ۳» اشکالات متعددی دارد که یکی از آنها ثبت اشتباهی اسامی کتاب‌هاست. به عنوان مثال کتاب «مناهج الاخبار» به صورت «مناهج الاخبار» درج شده است.

اسبب‌شناسی ابزار رایانه‌ای در تحقیقات (۲)

۴. صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۲۸۹.

۵. <https://www.noorsoft.org/fa/software/View/>، ۱۶۰۰۲

کتاب «مناهج الاخیار فی شرح الاستبصار» توسط «میر سید احمد بن زین العابدین علوی عاملی» در شرح کتاب استبصار شیخ طوسی نگاشته شده است. علاوه بر نرم‌افزار در دو سایت فروش و کتابخانه دیجیتالی نور نیز همین اشتباه دیده می‌شود. در متن موجود در این نرم‌افزار نام کتاب به دو صورت ذکر شده است؛ مثلاً در مقدمه کتاب آمده:

فسمّیته مناهج الاخیار فی شرح کتاب الاستبصار فها انا
اشرع فی المقصود و الله ولیّ الفضل و الجود.^۶

اما در خاتمه کتاب اینگونه تایپ شده است:

تمّ المجلّد الثالث من کتاب مناهج الاخبار فی شرح کتاب
الاستبصار.^۷

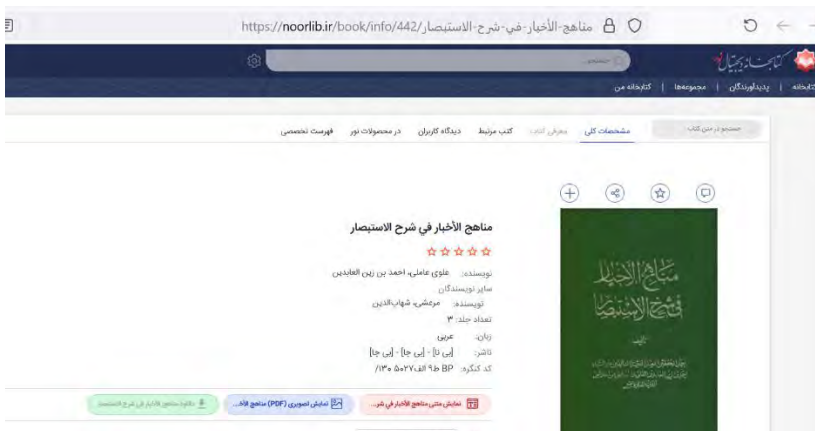
تصویر کتاب «مناهج الاخیار فی شرح الاستبصار» در فروشگاه اینترنتی نورشاپ این گونه است:

تصویر کتاب «مناهج الاخیار فی شرح الاستبصار» در کتابخانه دیجیتالی نور این چنین است:

۶. ج ۱، ص ۶.

۷. ج ۳، ص ۷۳۸.

۲. درج نادرست تعداد جلد کتاب

یکی دیگر از نواقص نرم افزار «جامع فقه» درج نادرست جلدهای برخی از کتابهاست. به عنوان مثال در نرم افزار جامع فقه ۲ و ۳ کتاب «كشف الالتباس عن موجز ابی العباس» با این که چند مجلد است، اما به صورت تک جلدی ثبت گردیده، بدون این که گفته شود این جلد اول کتاب است. مشابه این اشکال در کتابهای متعددی دیده می شود.

۳. عدم تطابق شماره صفحات

یکی از مشکلاتی که در بهره گیری از «نرم افزار جامع فقه ۳» به چشم می خورد، این است که شماره صفحه اعلامی با شماره صفحه کتاب مطابق نیست. این مشکل تقریباً در اکثر کتابها وجود دارد. برای روشن شدن موضوع، تصویر یک نمونه درج می گردد:

اسیب شناسی ابزار رایانه ای در تحقیقات (۲)

۴. نیافتن برخی از حروف

یکی از اشکالاتی که شایسته است مراجعه‌کنندگان به نرم‌افزارهای نور از جمله «جامع الاحادیث ۳/۵» به آن دقت داشته باشند، واژگان دارای «ة» است که وقتی به صورت «ه» تایپ شود، یافت نمی‌گردد! به عنوان مثال، محمد بن مسلم می‌گوید:

از امام باقر علیه السلام درباره درهم‌هایی که در خانه پیدا می‌شود، سؤال کردم؛ فقال: إِنْ كَانَتْ مَعْمُورَةً فِيهَا أَهْلُهَا فَهُوَ هَمْ وَإِنْ كَانَتْ خَرِبَةً قَدْ جَلَا عَنْهَا أَهْلُهَا فَالَّذِي وَجَدَ السَّالَ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ.^۸

حضرت فرمودند:

اگر آن خانه، آباد است و اهلش در آن هستند، مال آنهاست و اگر خرابه است و اهلش از آن کوچ کرده‌اند، پس یابنده، به آن سزاوارتر است.

در این روایت دو واژه «مَعْمُورَةٌ» و «خَرِبَةٌ» با «ة» نوشته شده‌اند؛ اگر کلمه «مَعْمُورَه» با «ه» نوشته شود در جست‌وجو مشکلی ایجاد نمی‌شود اما اگر کلمه «خَرِبَه» با «ه» نوشته شود به هیچ وجه یافت نمی‌شود و به جای آن کلمه «خرَب» یافت می‌شود!

۸. الکافی، ج ۵، ص ۱۳۸، ح ۵.

نمونه دیگر کلمه «سَتَّيْهِم» است که با جست‌وجوی آن، کلمه «سنته»، «سنة»، و «سنتهم» هم یافت می‌شود ولی واژه «سنه» یافت نمی‌شود.

آسیب‌شناسی ابزار رایانه‌ای در تحقیقات (۳)

بنابراین برای یافتن کلمات دارای «ه» و «ة» باید دقت بیشتری مبذول داشت و یا جست‌وجو را در حالت‌های مختلف، تکرار کرد.

۵. اشکالات ویرایش‌پایه

یکی از قوت‌های نرم‌افزار جامع الاحادیث، وجود ترجمه‌ها، نسخه‌ها و چاپ‌های مختلف از یک کتاب است؛ مثلاً برای «الكافي» دو چاپ «دار الحديث» و «الاسلامية» در این نرم‌افزار موجود است. اما نگارش متفاوت یک روایت در این نسخه‌ها سبب می‌شود که اگر محقق دقت لازم را نداشته باشد در تخریج احادیث به نتایج مطلوب دست نیابد. مثلاً در چاپ «اسلامیه» معمولاً بین کلمات دو بخشی فاصله وجود دارد اما در چاپ «دار الحديث» بدون فاصله نگاشته شده است. در ادامه به چند نمونه اشاره می‌شود.

چاپ دار الحديث	چاپ الاسلامیه
أما یَسْتَحِی ... لا یَعْرِف ^{۱۰}	أما یَسْتَحِی ... لا یَعْرِف ^۹

۹. چاپ الاسلامیه، ج ۲، ص ۶۳۵.

۱۰. چاپ دار الحديث، ج ۱۵، ص ۳۵۱.

الْغِنَاءُ مَجْلِسُ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ ^{۱۱}	الْغِنَاءُ مَجْلِسُ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ ^{۱۱}
فَلِمَ لَا يَدْفَعُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ ... مَا لَا نِهَایَةَ لَهُ ... لَا جِسْمُ ^{۱۳}	فَلِمَ لَا يَدْفَعُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ ... مَا لَا نِهَایَةَ لَهُ ... لَا جِسْمُ ^{۱۳}
کَيْفَ لَا يَخْطُرُهُ ^{۱۵}	کَيْفَ لَا يَخْطُرُهُ ^{۱۵}
قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ^{۱۸}	قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ^{۱۷}

در نمونه‌ای دیگر، امام صادق (ع) فرمودند:

إِقْرَأْ عَلَى مَنْ تَرَى أَنَّهُ يُطِيعُنِي مِنْهُمْ وَيَأْخُذُ بِقَوْلِي: السَّلَامُ وَ
أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالْوَرَعِ فِي دِينِكُمْ وَالْإِجْتِهَادِ لِلَّهِ
وَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ آدَاءِ الْأَمَانَةِ وَ طَوْلِ السُّجُودِ وَ حُسْنِ الْجَوَارِ.
اگر قسمت «و طول السُّجُودِ وَ حُسْنِ الْجَوَارِ» با فاصله بین کلمات جست‌وجو شود در منابعی
مانند الکافی،^{۱۹} تحف العقول،^{۲۰} وسائل الشیعه^{۲۱} و ... یافت می‌شود اما کتاب «مکاتیب
الائمه (ع)» در این یافته‌ها وجود ندارد؛ چون این قسمت بدون فاصله به صورت «و طول
السُّجُودِ، وَ حُسْنِ الْجَوَارِ»^{۲۲} ثبت شده است.

۱۱. چاپ الاسلامیه، ج ۶، ص ۴۳۳.
۱۲. چاپ دار الحدیث، ج ۱۲، ص ۷۸۹.
۱۳. چاپ الاسلامیه، ج ۱، ص ۸۰.
۱۴. چاپ دار الحدیث، ج ۱، ص ۱۹۸.
۱۵. چاپ الاسلامیه، ج ۵، ص ۹۰.
۱۶. چاپ دار الحدیث، ج ۹، ص ۵۷۰.
۱۷. چاپ الاسلامیه، ج ۱، ص ۸۰.
۱۸. چاپ دار الحدیث، ج ۱، ص ۱۸۹.
۱۹. چاپ الاسلامیه، ج ۲، ص ۳۶؛ چاپ دار الحدیث، ج ۴، ص ۶۸۱.
۲۰. ص ۴۸۷.
۲۱. ج ۱۲، ص ۵.
۲۲. مکاتیب الائمه (ع)، ج ۴، ص ۲۰۴.

این اشکال در نرم‌افزار جامع الاحادیث زیاد است و اگر یک عبارت مانند «أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له» با فاصله میان کلمات جست‌وجو شود در برخی از کتاب‌ها مانند الکافی چاپ دار الحدیث یافت نمی‌شود و در صورتی که بدون فاصله، برخی از کلمات مانند «أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له» جست‌وجو شود در کتاب الکافی چاپ الاسلامیة یافت نمی‌شود!

در نرم‌افزار جامع فقه ۳، سه مورد از کتاب‌هایی که دارای چاپ جدید و قدیم هستند، در جست‌وجو با یکدیگر متفاوتند؛ چراکه در جست‌وجوها معمولاً نتایج مربوط به چاپ قدیم دیده می‌شود ولی نتایج چاپ جدید، یافته نمی‌شود! به عنوان نمونه در مفتاح الکرامة هنگامی که عین عبارت «یعلم الموصی بموت الموصی له و الظهور امارات البقاء» را جست‌وجو می‌کنیم، تنها چاپ قدیم نشان داده می‌شود. حال اگر عبارت دیگری از همان قسمت را جست‌وجو کنیم مانند «مع عدم علمه او ظهور قصد» چاپ جدید هم نمایش داده می‌شود؛ تصویر، گویای مطلب است:

در نمونه دیگر، با جست‌وجوی عبارت «الوصیه العاجز التنقیح» چاپ جدید کتاب «مفتاح الکرامة» در نتایج نشان داده شده ولی چاپ قدیم، دیده نمی‌شود! همچنین در این تصویر روشن است که ریاض المسائل چاپ قدیم در نتایج آمده ولی چاپ جدید آن نیامده است.

جامع فقه

🔍

+ | x

🔍

يعقل باعتبار استيفاء الكائن

همه این کلمات

یکی از این کلمات

همون این کلمات

یمن این کلمات

يعقل باعتبار استيفاء الغير

x

کتابخانه

جستجو

مشابهایی

قواعد

آیات در کتب

اصطلاحات

جستجو ساده

🔍

استقالات

محدود کردن جستجو به

صفحه ۲ از ۲ نتیجه

کتب

تذکره الفهامة (الحدیقة العذرة) إلی (المجاله)

تذکره الفهامة (الحدیقة الإجماریة إلی النتائج)

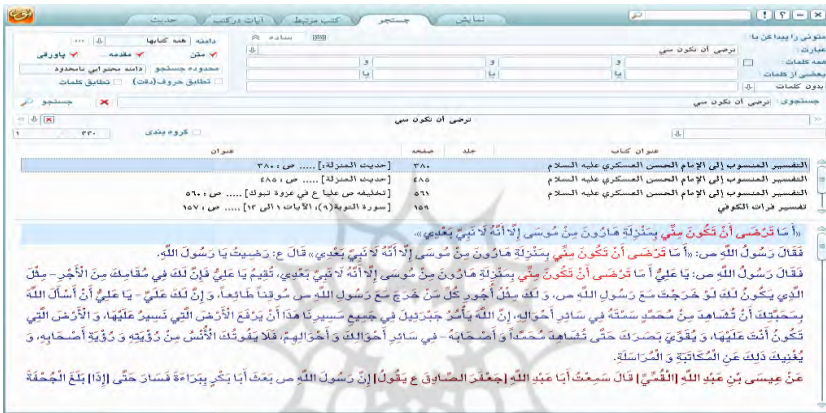
بزرگترین

بزرگترین

۶. مشابه یابی ناقص

یکی از قوت‌های نرم‌افزارهای نور، مشابه‌یابی است. با کلیک بر روی قسمت «احادیث مشابه» به سهولت، احادیثی که درصد مورد تنظیم مشابهت آن با حدیث مورد جست‌وجو در محدوده تعریف‌شده باشد، یافت می‌شود. اما محققان باید توجه داشته باشند که در برخی مواقع، هنگام مشابه‌یابی نیاز به دقت بیشتری است. به عنوان مثال، وقتی این حدیث جست‌وجو شود: **أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي.**

در منابع مختلفی یافت می‌شود؛ اما در قسمت تشابه، بسیاری از آن موارد نمایش داده نمی‌شود. دو تصویر ذیل گویای مشکل است:

جست‌وجوی حدیث «أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي»

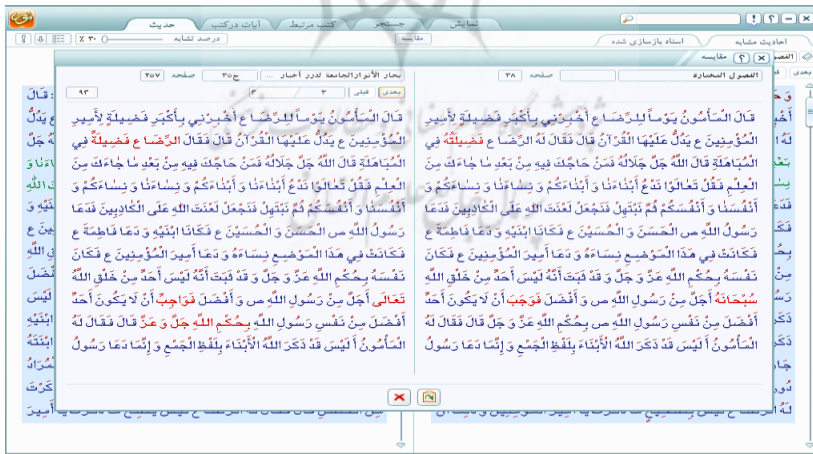

مشابه‌یابی حدیث «أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي»

در همین قسمت مشابه یابی، وقتی مقایسه‌ای بین دو حدیث ایجاد می‌شود، تفاوت‌های دو متن به صورت رنگ قرمز مشخص می‌گردد، اما گاهی بدون این که تفاوتی بین دو عبارت باشد، قسمتی از عبارت به رنگ قرمز نمایش داده می‌شود. در ادامه، تصویر دو نمونه از این مشکل ارائه می‌گردد.

در عبارت بالا جمله «الغناء مجلس لا ينظر» تفاوتی در دو متن ندارد اما با رنگ قرمز نشان داده شده است.

در عبارت بالا «بحکم الله» تفاوتی ندارند ولی با رنگ قرمز نمایش داده شده است.

۷. نشناختن خطّ بعدی

اشکال دیگری که در جست‌وجوی برنامه به وجود می‌آید، آن است که وقتی انتهای یک جمله به ابتدای خطّ بعدی برود، دیگر یافت نمی‌شود. مثلاً در تفسیر قمی ذیل آیه ۷۱ تا ۷۳ حدیثی از امام صادق علیه السلام نقل شده که این حدیث در دو صفحه منتشر گردیده است. قسمت اول چنین است:

لَوْ أَنَّ هَذِهِ الْكَلِمَةَ قَالَهَا أَهْلُ الْمَشْرِقِ وَ أَهْلُ الْمَغْرِبِ لَكَانُوا
بِهَا خَارِجِينَ مِنَ الْإِيمَانِ وَلَكِنْ قَدْ سَمَاهُمْ اللَّهُ مُؤْمِنِينَ.

قسمت دوم چنین است:

بِإِقْرَارِهِمْ وَقَوْلُهُ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ» فَقَدْ
سَمَاهُمْ اللَّهُ مُؤْمِنِينَ بِإِقْرَارِهِمْ ثُمَّ قَالَ لَهُمْ: صَدَّقُوا.^{۲۳}

اگر کسی جمله «سَمَاهُمْ اللَّهُ مُؤْمِنِينَ بِإِقْرَارِهِمْ» را جست‌وجو کند به این حدیث در این کتاب دست پیدا نمی‌کند.

نمونه دیگر در ذیل آیه ۶۱ سوره نساء است:

«وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا» قَالَ: كَانَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ، بَكَى بُكَاءً شَدِيدًا.^{۲۴}

کلمه «شدیدا» در صفحه بعد درج شده است. در نتیجه اگر عبارت «بَكَى بُكَاءً شَدِيدًا» جست‌وجو گردد به این حدیث در کتاب «تفسیر قمی» دسترسی پیدا نخواهد شد.

۸. رکوردهای بی‌ربط در جست‌وجو

نرم‌افزار جامع الاحادیث کمک شایانی در تخریب احادیث می‌کند؛ اما رکوردهای بی‌ربط یا کم‌ارتباط یافته‌شده نیز کم نیستند. به عنوان مثال اگر در این نرم‌افزار واژه «سب» جست‌وجو شود کلماتی مانند «سبک و کسب» نیز یافت می‌شود. این خطا بدین جهت است که «کاف»

۲۳. تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۰.

۲۴. تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۱۴.

سال هفتم، شماره بیست و هشتم، بهار ۱۴۰۴

79

نمونه دیگر این که وقتی کلمه «عید» جست‌وجو شود کلماتی مانند «بعید» هم یافت می‌شود؛ به دلیل این که «باء» در ابتدای کلمه «بعید» به عنوان حرف جر تلقی می‌گردد.

مورد دیگر، واژه «بر» و «کبر» است؛ وقتی هر کدام از آنها جست‌وجو شود، کلمه دیگر هم در رکوردها پیدا می‌شود.

در تصویر بالا کلمه «بر» جست‌وجو شده ولی علاوه بر واژه «بر» کلمه «کبر» هم یافت شده است.

در تصویر بالا کلمه «کبر» جست‌وجو شده ولی علاوه بر واژه «کبر» کلمه «بر» هم یافت شده است.

در نمونه‌های دیگر وقتی کلمه «کرمان» جست‌وجو شود واژگانی مانند «رمان و فرمان» هم یافت می‌شود.

حال اگر قسمت تطابق حروف (دقت) و تطابق کلمات در سمت چپ نرم‌افزار فعال شود این مشکل رفع می‌شود؛ اما اگر کلمه مورد جست‌وجو به صورت جمع و یا همراه ضمیر باشد، یافت نمی‌شود. مثلاً اگر کلمه «کسب» جست‌وجو شود، دیگر کلمه «کسبه، کسبهم، لکسب و ...» یافت نمی‌شود.

۹. ناسازگاری متن و ترجمه

ناسازگاری بین متن عربی و ترجمه ارائه شده از آن، نتیجه کم‌دقتی دست‌اندرکاران این نرم‌افزار است. به عنوان مثال در بحار الانوار جلد ۷۵، صفحه ۱۷۵ چند روایت ذکر شده است که وقتی به ترجمه ذیل احادیث مراجعه می‌شود کاملاً متفاوت هستند و هیچ ارتباطی با متن ندارند. در ادامه تصویر متن روایت و ترجمه آن ارائه می‌شود.

ترجمه ارائه شده: «به سه کس سلام نمی‌دهند؛ شخصی که روانه نماز جمعه است و کسی که در پی جنازه در حرکت است و در حمام» مربوط به متن حدیث «ثَلَاثَةٌ لَا يُسَلِّمُونَ: الْهَاشِي إِلَى الْجُمُعَةِ وَ الْهَاشِي خَلَفَ جِنَازَةً وَ فِي بَيْتِ الْحَمَامِ» است.

از سوی دیگر ترجمه حدیث «أَرْبَعٌ مِنْ كُنُوزِ الْبِرِّ: كِتَابُ الْحَاجَةِ وَ كِتَابُ الصَّدَقَةِ وَ كِتَابُ الْوَجَعِ وَ كِتَابُ الْمُصِيبَةِ» چنین است:

چهار چیز از گنج‌های نیکوکاری است: پنهان کردن حاجت و نهان داشتن صدقه و پنهان نمودن درد و مخفی داشتن گرفتاری.

۱۰. اشتباه در ثبت کلمات

اشکال دیگری که در نرم‌افزار جامع الاحادیث دیده می‌شود، اشتباه در ثبت کلمات است؛ مثلاً:

روی عن الصادق عليه السلام قال: اطفال المؤمنين يهدون الى آبائهم

يوم القيمة.^{۲۵}

در حالی که کلمه صحیح «القیامة» است.

نمونه دیگر:

امیر المؤمنین عليهما السلام از نزدیک مردی عبور کردند که بسیار پُرحرفی می‌کرد، حضرت در نزد او توقّف کردند و فرمودند: ای مرد، تو بر فرشتگان حافظ خود با این پُرحرفی کتابی را املا می‌کنی. از آن چه به تو سود می‌دهد سخن بگو و از سخنان واهی در گذر.^{۲۶}

در حالی که تحیت صحیح در این نمونه «علیه السلام» است.

نتیجه

یکی ارمغان‌های گسترش تکنولوژی‌های مدرن، تولید نرم‌افزارهای علوم اسلامی است. این توسعه ماشینی ثمرات فراوانی در عرصه تحقیق دارد، اما دانشیان عرصه تحقیق در کند و کاو نرم‌افزاری با مشکلاتی مواجه خواهند شد. در این تحقیق به برخی از آسیب‌ها در دو نرم‌افزار جامعه فقه ۳ و جامع الاحادیث ۳/۵ پرداخته شد. بر پایه اشکالات تبیین‌شده، پژوهشگران در تحقیقات خود نمی‌توانند به صرف جست‌وجو اکتفا کنند بلکه باید از صحت نام، جلد و صفحات کتاب، مشخصات نویسنده، اشکالات ویرایشی و نگارشی، جست‌وجوی کامل، تطبیق ترجمه و متن و ... مطمئن شوند؛ زیرا نرم‌افزارهای یادشده تضمینی نسبت به صحت این امور ندارند.

۲۵. مرآة العقول، ج ۱۴، ص ۲۳۵.

۲۶. کتاب المواعظ، ص ۸۷.

کتاب نامه

۱. تفسیر القمی، علی بن ابراهیم قمی، تحقیق سیّد طیب موسوی جزایری، قم، دار الکتب، سوم، ۱۴۰۴ق.
۲. صحیفه امام، سیّد روح الله موسوی خمینی، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۹ش.
۳. الکافی، محمد بن یعقوب کلینی، تحقیق دار الحدیث، قم، دار الحدیث، اول، ۱۴۲۹ق.
۴. کتاب المواعظ، محمد بن علی ابن بابویه، ترجمه عزیز الله عطاردی قوچانی، تهران، نشر مرتضوی، اول.
۵. الکافی، محمد بن یعقوب کلینی، تحقیق علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، قم، دار الکتب الاسلامیه، چهارم، ۱۴۰۷ق.
۶. مرآة العقول فی شرح اخبار آل الرسول، محمد باقر بن محمد تقی مجلسی، تحقیق سیّد هاشم رسولی محلاتی، تهران، دار الکتب الاسلامیه، دوم، ۱۴۰۴ق.
۷. مکاتیب الرسول ﷺ، علی احمدی میانجی، قم، دار الحدیث، اول، ۱۴۱۹ق.
۸. فصلنامه دانش ها و آموزه های قرآن و حدیث، ش ۸، بهار ۱۳۹۹ش و ش ۹، تابستان ۱۳۹۹ش و ش ۱۶، بهار ۱۴۰۱ش.